

Avrupa Birliği'nin Dezenformasyonla Mücadele Stratejisi (2018-2024)

→ Şeyma FİLİZ* → Enes BAYRAKLI**

Öz

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin (AB) dezenformasyonla mücadele politikalarını 2018-2024 yılları arasında incelemektedir. Araştırma, AB'nin resmî dokümanlarını tematik analiz yöntemiyle değerlendirerek, dezenformasyonla mücadele politikalarının iletişim ekosistemi, sosyal platformlar, yapay zekâ ve yasal düzenlemeler çerçevesinde nasıl şekillendiğini incelemektedir. Bulgular, 2018 yılında başlatılan yasal düzenlemelerin Covid-19 pandemisi ile ortaya çıkan "infodemi" sürecinde genişletildiğini göstermektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın uluslararası dezenformasyon tehdidini artırması, AB'nin stratejik iletişim mekanizmalarını ve uluslararası iş birlikleri güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Yapay zekâ destekli dezenformasyon ve dijital platform düzenlemeleri, AB'nin dezenformasyonla mücadele politikalarının temel unsurları hâline gelmiştir. AB, dezenformasyonun demokratik süreçler üzerindeki etkisini azaltmak ve bilgi ekosistemini daha dirençli hâle getirmek amacıyla dijital düzenlemeler, medya okuryazarlığı projeleri ve uluslararası iş birlikleri içeren çok boyutlu yaklaşımlar benimsemiştir.

Anahtar Kelimeler: Dezenformasyon, Avrupa Birliği, Yapay Zekâ, Sosyal Platformlar, Yasal Düzenlemeler

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-mail: seyma.filiz@ogr.iu.edu.tr

ORCID: 0000-0002- 5264-0857

**Doç. Dr., Türk Alman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul, Türkiye

E-mail: bayrakli@tau.edu.tr

ORCID: 0000-0002- 5039- 3493

Filiz, Ş., & Bayraklı, E. (2025). Avrupa Birliği'nin Dezenformasyonla Mücadele Stratejisi (2018-2024). TRT Akademi, 10(23), 10-41. <https://doi.org/10.37679/trta.1599468>

The European Union's Strategy to Combat Disinformation (2018-2024)

→ Şeyma FİLİZ → Enes BAYRAKLI

Abstract

This study examines the European Union's (EU) disinformation countermeasures between 2018 and 2024. Using thematic analysis of official EU documents, the research evaluates how policies addressing disinformation evolved within the frameworks of communication ecosystems, social platforms, artificial intelligence, and legal regulations. The findings reveal that the legal measures initiated in 2018 were expanded and adapted during the "infodemic" triggered by the Kovid-19 pandemic. The international dimension of disinformation, highlighted by the Russia-Ukraine war, strengthened the EU's strategic communication mechanisms and international collaborations. In recent years, artificial intelligence-driven disinformation and digital platform regulations have become central to EU policies. By adopting multidimensional approaches, including digital regulations, media literacy initiatives, and international cooperation, the EU aims to mitigate the impact of disinformation on democratic processes and enhance the resilience of the information ecosystem.

Keywords: Disinformation, European Union, Artificial Intelligence, Social Platforms, Legal Regulations

1. Giriş

Dezenformasyon, dijitalleşen dünyada giderek büyüyen ve karmaşıklaşan bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital medya platformlarının hızlı ve geniş çapta erişilebilir hâle gelmesi, yanıltıcı ve yanlış bilgilerin hızla yayılmasına olanak tanımakta, bireylerin güvenilir bilgiye erişimini zorlaştırmakta ve demokratik süreçlerin işleyişini sekteye uğratmaktadır (Allcott ve Gentzkow, 2017; Wardle ve Derakhn, 2017; Tandoc vd., 2018). Dezenformasyon; sadece bireysel yanlış anlamalarla sınırlı kalmayıp, toplumların siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarını tehdit eden çok boyutlu bir sorun olarak kabul edilmektedir.

Sosyal medya platformları, dezenformasyonun yayılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Allcott ve Gentzkow (2017), sosyal medyanın yanlış bilgilerin hızla yayılmasına elverişli bir zemin sunduğunu belirtirken Tandoc vd. (2018), sahte haberlerin sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaştığını ve bireylerin doğru bilgiye erişimini kısıtladığını vurgulamaktadır. Wardle ve Derakhn (2017) ise dezenformasyonun bireylerin karar verme mekanizmaları ve demokratik süreçler üzerindeki olumsuz etkilerini detaylandırmaktadır. Sosyal medya algoritmalarının dezenformasyonun yayılmasındaki etkisi ise giderek daha fazla akademik ilgi görmektedir (Vaccari ve Chadwick, 2020; Zeng ve Schäfer, 2021). Vaccari ve Chadwick (2020), algoritmaların seçim dönemlerinde dezenformasyonun yayılmasını hızlandırarak seçmen davranışlarını etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Zeng ve Schäfer (2021) ise sosyal medya platformlarının algoritmik yapılarının kullanıcıların yankı odalarında sıkışmasına neden olarak farklı görüş ve kaynaklara erişimi sınırlandırdığını ifade etmektedir.

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin dezenformasyonla mücadele stratejilerine odaklanmakta ve bu stratejilerin temel kavramlar üzerinden nasıl şekillendiğini incelemektedir. Avrupa Birliği, dezenformasyonla mücadelede stratejik bir yaklaşım benimseyerek dijital platformların düzenlenmesi, medya okuryazarlığı girişimleri ve uluslararası iş birliklerini içeren çok boyutlu politikalar geliştirmiştir (Avrupa Komisyonu, 2018; Stanton, 2019; Datzer ve Lonardo, 2022). Stanton (2019), AB'nin Hızlı Uyarı Sistemi (Rapid Alert System) ve EUvsDisinfo gibi araçlarla dezenformasyon kampanyalarını erken tespit ederek üye ülkeler arasında güçlü bir koordinasyon sağlamayı hedeflediğini belirtmektedir. Medya okuryazarlığı ise bireylerin dezenformasyonu tanıma,

eleştirel düşünme ve doğru bilgiye erişim becerilerini geliştirme açısından önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Sádaba ve Salaverría, 2022; Saharrudin vd., 2023). Kovid-19 pandemisi, dezenformasyonun toplum üzerindeki etkilerini daha belirgin hâle getirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020), pandemi sürecinde yayılan yanlış bilgileri “infodemi” olarak tanımlayarak, bu durumun hâlk sağlığı üzerindeki ciddi tehditlerini vurgulamaktadır. Zarocostas (2020), doğru bilgiye erişimin pandemi sürecinde kritik bir sorun hâline geldiğini ifade ederken, Scott (2020) sosyal medya platformlarının dezenformasyonla mücadelede daha etkin mekanizmalar geliştirme gerektiğine dikkat çekmektedir. Uluslararası krizler, dezenformasyonun stratejik bir araç olarak nasıl kullanıldığını net bir şekilde ortaya koymuştur. De Boer (2023), Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında dezenformasyonun stratejik bir silah olarak kullanıldığını ve kamuoyunun algısının manipüle edildiğini belirtmektedir. Gonchar ve Martyniuk (2019) ise NATO ve AB'nin Ukrayna krizinde dezenformasyonla mücadelede stratejik iletişim mekanizmalarını güçlendirdiğini ve dayanışmayı artırdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda çalışma, Avrupa Birliği'nin dezenformasyonla mücadele stratejilerini inceleyerek, medya okuryazarlığı politikalarını, dijital platform düzenlemelerini ve uluslararası iş birliklerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma aynı zamanda dezenformasyonun demokratik süreçler, ifade özgürlüğü ve bilgi ekosistemi üzerindeki etkilerini değerlendirerek, AB'nin bu alandaki politikalarının uzun vadeli sonuçlarına dair kapsamlı bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

2. Dezenformasyon ve İletişim Ekosistemi

Dijitalleşen iletişim ekosistemi, bilgiye erişimi kolaylaştırarak bireyler ve topluluklar arasındaki etkileşimi hızlandırmış, bilgi paylaşımını kolaylaştırmıştır. Ancak etkileşimin bu denli büyüklükteki hızı, son yıllarda yanlış ve yanıltıcı bilgilerin geniş kitlelere kolayca ulaşmasını da mümkün kılmıştır. Bu durum, bireylerin doğru bilgiye erişim kapasitesini sınırlamakla kalmayarak, aynı zamanda demokratik süreçlerin, siyasi istikrarın ve toplumsal uyumun zedelenmesine yol açmaktadır (Wardle ve Derakhn, 2017). Dezenformasyon, kasıtlı olarak yanıltıcı bilgilerin yayıldığı bir olgu olarak tanımlanır ve modern iletişim ortamlarında hızla yayılmakta, bireyleri ve toplulukları yanlış yönlendiren bir araç hâline gelmektedir. Sosyal medya platformlarının yükselmesi, dezenformasyonun etkisini artırmış ve demokratik sistemlerin ve

uluslararası ilişkilerin güvenilirliğini tehdit eden bir unsur hâline gelmesine neden olmuştur.

Dezenformasyon, yalnızca bireysel bir tehdit olarak değil, aynı zamanda sistemik bir tehdit olarak da ele alınmalıdır. Brexit süreci, Kovid-19 pandemisi ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali gibi olaylar, dezenformasyonun uluslararası ilişkilerde manipülatif bir araç olarak kullanıldığını göstermiştir (Datzer ve Lonardo, 2022). Kovid-19 sürecinde Avrupa Birliği'ne yönelik dezenformasyon kampanyalarını inceleyen çalışmalarında Bayraklı ve Filiz (2020), Rusya başta olmak üzere Çin tarafından yayılan dezenformasyon içeriklerine dikkat çekmiş ve bu içeriklerin özellikle Avrupa Birliği'ni zayıflatmaya yönelik faaliyetleri ve toplumsal güvensizlik oluşturmaya hedeflediğini belirtmiştir. Bu tür dezenformasyon kampanyaları, AB kurumlarının otoritesini sarsmayı, üye ülkeler arasındaki dayanışmayı zayıflatmayı ve toplumun sağlık politikalarına olan güvenini azaltmayı amaçlamıştır.

Dezenformasyon, günümüz iletişim ekosisteminin en büyük tehditlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sosyal medyanın yaygınlaşması, bilginin doğrulanabilirliğini ve güvenilirliğini sorgulayan bir ortam yaratmış ve bu durum hem bireylerin hem de toplulukların doğru bilgiye erişimini zorlaştırmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Kovid-19 pandemisi sırasında yanlış bilgi yayılımını "infodemi" olarak tanımlayarak dezenformasyonun toplum sağlığı üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir (WHO, 2020). Yalan haberler, dezenformasyonun bir türü olarak kasıtlı bir şekilde yanlış bilgi yaymayı ve okuyucuları yanıltmayı hedefleyen içeriklerdir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yalan haberleri, doğruluğu kanıtlanabilir şekilde yanlış ve bilerek yanıltıcı bilgi olarak tanımlamaktadır (WHO, 2020). Avrupa Komisyonunun Yalan Haber ve Çevrim içi Dezenformasyon Raporu'nda, yalan haberlerin gazetecilerin yaptığı hataları, politik tarafsızlık içeren söylemleri, tıklanma oranlarını artırmak amacıyla kullanılan yanıltıcı başlıkları ve devletleri zayıflatmayı amaçlayan içerikleri kapsadığı ifade edilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2018). Bu tür içerikler, hâlin yanlış yönlendirilmesine ve kamu güveninin sarsılmasına yol açmaktadır. Genel anlamı ile yalan haber terimi, dezenformasyonun sadece bir alt kümesini tanımlar; dezenformasyon, propaganda, algı yönetimi ve kasıtlı bilgi çarpıtması gibi daha geniş bir alanı kapsamaktadır.

Dezenformasyon ile ilişkili bir diğer kavram ise mezenformasyondur. Kasıtsız olarak yanlış bilgilerin paylaşılması olarak tanımlanan mezenformasyon, buy yönü ile dezenformasyondan ayrılmaktadır (Avrupa Konseyi, 2017). Avrupa Komisyonu (2018), dezenformasyonu ekonomik kazanç sağlamak veya kamuoyunu aldatmak amacıyla oluşturulmuş doğrulanabilir yanlış bilgiler olarak tanımlar. Bu tür bilgiler, sosyal medya platformları aracılığıyla hızla yayılmakta ve toplumsal düzeyde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2018). Özellikle dezenformasyonun Avrupa Birliği'nde kamu politikalarını ve kamuoyunu etkileyerek toplumsal güveni sarstığı göz önüne alındığında, sosyal medya platformlarının şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun şekilde çalışmaları kritik önem taşımaktadır. Sosyal medya, yalnızca bilginin yayılmasını değil, aynı zamanda toplumda yanlış algıların ve manipölasyonların artmasına da neden olmaktadır. Dolayısıyla, dezenformasyonun yayılmasında ve toplumsal algının şekillendirilmesinde sosyal medya platformlarının rolünü daha detaylı bir şekilde anlamak, bu olgunun çözümüne yönelik stratejilerin geliştirilmesinde kritik bir öneme sahiptir.

2.1. Sosyal Medya Platformlarının Rolü

Sosyal medya platformları, günümüzde bilgiye erişim sağlamak ve dezenformasyonun yayılması için güçlü araçlar hâline gelmiştir. Avrupa Birliği, dezenformasyonla mücadele amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmiştir; özellikle sosyal medya üzerinden yayılan yanlış bilgilerin etkilerini azaltmaya yönelik adımlar atılmıştır. Ancak, sosyal medya platformlarının karmaşık bilgi ekosistemi, farklı görüşlere erişimi sınırlayarak yankı odalarının oluşumuna ve bilginin homojen gruplar içinde pekişmesine yol açmaktadır (Cinelli, De Francisci Morales, Galeazzi, Quattrociochi ve Starnini, 2021). Sosyal medya, bilgi paylaşımında demokratikleşme potansiyeline sahipken, dezenformasyonun hızla yayılmasına elverişli bir ortam sunmaktadır. Sosyal medyanın özgür ifade alanı sağlama ideali, kitlesel medya ve sosyal elitlerin kontrol mekanizmalarıyla sınırlıdır. Bu durum, dezenformasyonun etkisini artırmakta ve platformların propaganda aracı olarak kullanılma riskini beraberinde getirmektedir.

Sosyal medya kullanımının küresel ölçekte yaygınlaşması, bilgiye erişim ve doğrulama süreçlerinde ciddi sorunlara yol açarak güvenilir kaynaklara ulaşımı güçleştiren bilgi bolluğu ve kirliliği sorununu derinleştirmiştir. Kovid-19 pandemisi, bu sorunun etkilerini daha belirgin hâle getirmiş ve

dezenformasyonun yayılım hızını artıran bir örnek teşkil etmiştir. Pandemi sürecinde, bazı devletlerin ve grupların kasıtlı olarak dezenformasyon yaydığı ve medya araçlarını propaganda amacıyla kullandığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde sosyal medya platformları, bilgi akışında merkezi bir rol üstlenmiş; ancak aynı zamanda yanlış bilgilerin yayılımını hızlandırarak toplumsal algı ve davranışları olumsuz yönde etkilemiştir. Sosyal medya platformlarının algoritmik yapıları ve kullanıcı deneyimi tasarım tercihleri, dezenformasyonun yayılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Algoritmalar, kullanıcı etkileşimini artırmak ve içerik görünürlüğünü optimize etmek amacıyla tasarlanmış olsa da bu durum yankı odalarının oluşumuna ve doğrulama mekanizmalarından kaçan dezenformasyon içeriklerinin geniş kitlelere ulaşmasına zemin hazırlamaktadır (Chen, Ciuccarelli ve Colombo, 2022). Ayrıca, algoritmaların içerik filtreleme tercihleri, kullanıcıların farklı ve güvenilir bilgilere erişimini sınırlayarak dezenformasyonun tespit edilmesini zorlaştırmaktadır (Malhotra, Zhong ve Kuan, 2023). Bu bağlamda, platformların tasarım ve algoritmik yapılarına yönelik eleştirel yaklaşımların yanı sıra, kullanıcı farkındalığını artırmaya yönelik stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir (Poleac ve Ghergut-Babii, 2024). Bu noktada Avrupa Birliği, dezenformasyonun olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla sosyal medya platformlarına yönelik daha sıkı düzenleyici politikalar geliştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal medya ağları, asimetrik bilgi ağları, algoritmalar ve kullanıcı deneyimi tasarımı açısından önemli savunmasızlıklar barındırmakta ve bu sorunların çözümü, disiplinler arası iş birliği gerektirmektedir (Poleac ve Ghergut-Babii, 2024). Etkili bir dezenformasyonla mücadele stratejisi, sosyal medya platformlarının şeffaflığı artırması ve dezenformasyonu önlemeye yönelik proaktif çözümler geliştirmesiyle mümkün olacaktır (Chen, Ciuccarelli ve Colombo, 2022). Dezenformasyonu önlemeye yönelik proaktif çözümlerin bir parçası olarak medya okuryazarlığı becerileri de giderek daha kritik hâle gelmektedir. Medya okuryazarlığı, bireylerin dijital ortamda doğru bilgiye ulaşmasını, yanıltıcı içerikleri ayırt etmesini ve bu tür içeriklerin yayılmasını önlemesini sağlayan önemli bir beceridir (Jones-Jang ve Mortensen, 2021). Araştırmalar, medya okuryazarlığı seviyesinin dezenformasyonun algılanması ve yayılmasında belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Özellikle medya okuryazarlığı eğitimi almış bireylerin yanlış bilgiye karşı daha eleştirel yaklaşımları ve bu tür içerikleri paylaşma olasılıklarının daha düşük olduğu ortaya konmuştur (Dame Adjin-Tettey, 2022). Bununla birlikte, sosyal medya okuryazarlığı

ğı, bireylerin sosyal medya platformlarında algoritmalar tarafından sunulan içerikleri eleştirel bir şekilde değerlendirme ve doğrulama yeteneğini güçlendirmektedir (Wei vd., 2023). Sosyal medya platformlarının algoritmik yapıları, kullanıcıların yankı odalarına sıkışmasına ve benzer görüşleri destekleyen içeriklerle karşılaşmasına neden olabilir. Bu durum, bireylerin yanlış bilgiyi doğrulama becerilerini sınırlandırarak dezenformasyonun yayılmasını kolaylaştırabilir (Hzad ve Khan, 2024). Bu noktada medya okuryazarlığı ve dezenformasyon arasındaki ilişki, sosyal medya kullanımının doğasına ve bireylerin dijital becerilerine dayanmaktadır. Medya okuryazarlığı eğitimi, bireylerin dezenformasyonu tanıma, doğrulama ve yayılımını engelleme becerilerini geliştiren kritik bir araç olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığına yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve sosyal medya platformlarının şeffaf algoritmalar geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

2.2. Yapay Zekâ ve Teknolojinin Rolü

Yapay zekâ ve makine öğrenimi, dezenformasyonun tespiti ve yayılımının önlenmesi için kritik araçlar olarak değerlendirilmektedir. Yapaya zekâ, bilgisayarların insan benzeri bilişsel süreçleri taklit etmesini sağlayan bir teknoloji olarak tanımlanabilir ve geniş bir uygulama yelpazesinde kullanılmaktadır (Russell ve Norvig, 2016). Yapay zekâ sistemleri ise genel anlamı itibarıyla, veri analizi, desen tanıma ve karar verme gibi süreçlerde etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Khanzode ve Sarode, 2020). Özellikle sahte haberlerin tespiti, veri analizi ve otomatik içerik doğrulama gibi alanlarda yapay zekâ kritik bir rol oynadığı görülmektedir. Diğer yandan makine öğrenimi, bilgisayarların deneyimlerden öğrenerek kendi performanslarını iyileştirmelerini sağlayan bir yapay zekâ alt alanı olarak ortaya çıkmıştır (Mitchell, 1997). ML algoritmaları, geniş veri setlerinden desenleri öğrenerek gelecekteki veriler üzerinde tahminlerde bulunabilir ve karmaşık problemleri çözebilmektedir. Bununla birlikte bu algoritmaların sahte haberleri tespit etmek ve yayılımını analiz etmek için etkin bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir.

Doğal dil işleme (NLP) ise, bilgisayarların insan dilini anlamasını, yorumlamasını ve üretmesini sağlayan bir yapay zekâ alt alanıdır. NLP, sahte haberlerin dilsel yapılarını analiz ederek manipülatif unsurları tespit eder ve dezenformasyonun yayılımını engelleme süreçlerinde önemli bir araç olarak bilinmektedir (Nadkarni vd., 2011). Sosyal medya platformlarında yayılan

içeriklerin doğruluğunu değerlendirmek ve tehditleri belirlemek için de NLP algoritmaları sıklıkla kullanılmaktadır (Chowdhary, 2020). Dilbilim, bilişsel bilim ve bilgisayar bilimleri gibi farklı disiplinlerin kesişiminde yer alan NLP, dezenformasyonun yayılımını analiz etmek ve potansiyel tehditleri belirlemek için etkili araçlar sunmaktadır (Bontridder ve Poulet, 2021). Dilsel manipülasyon ve içerik stratejileri, sahte haberlerin daha geniş kitlelere ulaşmasına ve kullanıcıların yanıltılmasına neden olmaktadır (Hajli vd., 2022). Sosyal medya platformlarının bu süreçteki rolü kritik önem taşımakta ve dezenformasyona karşı daha proaktif mekanizmalar geliştirmeleri zorunlu hâle gelmektedir (Madhan vd., 2024). Bu noktada yapay zekâ, makine öğrenimi ve doğal dil işleme teknolojileri, dezenformasyonun tespiti ve yayılımının önlenmesi amacıyla kritik araçlar olarak kabul edilmektedir.

NLP algoritmaları, sahte haberlerin dilsel yapılarını inceleyerek bu tür içeriklerin inandırıcılığını artıran manipülatif unsurları tespit eder ve doğrulama süreçlerini hızlandırır (Devarajan ve Nagarajan, 2023). Araştırmalar, NLP ve derin öğrenme modellerinin birlikte kullanılmasıyla sosyal medya platformlarında yayılan dezenformasyonun tespitinde önemli başarılar elde edildiğini göstermektedir (Aïmeur vd., 2023). Ancak NLP tekniklerinin etkinliği, büyük ölçüde eğitildiği veri setlerinin kalitesine ve kapsayıcılığına bağlıdır (Berrondo-Otermin ve Sara-sa-Cabezuelo, 2023). Bu noktada Avrupa Birliği, dezenformasyonla mücadelede dijital okuryazarlığı teşvik etmek, platformların hesap verebilirliğini artırmak ve düzenleyici çerçeveleri güçlendirmek için hem yasal hem de teknolojik çözümler geliştirmektedir (Bontridder ve Poulet, 2021). Dijital platformlarda şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin uygulanması, dezenformasyonun azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, makine öğrenimi algoritmalarının ve NLP tekniklerinin daha etkin kullanılabilmesi için geniş çaplı veri setlerinin sağlanması ve yapay zekâ sistemlerinin etik kurallar çerçevesinde çalıştırılması gerekmektedir (Ozbay ve Alatas, 2020). Avrupa Birliği politikalarının etkinliği, teknik çözümler ve yasal düzenlemelerin birlikte uygulanmasına dayanmaktadır (Choraś vd., 2021). Bu noktada yapay zekâ, makine öğrenimi ve doğal dil işleme teknolojilerinin dezenformasyonla mücadelede güçlü araçlar sunduğu görülmektedir. Ancak bu teknolojilerin etkinliği, düzenleyici politikaların, etik ilkelerin ve veri setlerinin kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. NLP ve derin öğrenme modelleri gibi teknolojik yeniliklerin yanı sıra, bireylerin dijital okuryazarlık düzeylerinin artırılması ve sosyal medya platformlarının sorumluluklarını yerine getirmesi, dezenformasyonla mücadelede bütüncül bir yaklaşımın temelini oluşturmaktadır.

3. Avrupa Birliği'nde Dezenformasyonun Yasal Çerçevesi

Avrupa Birliği (AB), dezenformasyonun demokratik süreçlere ve toplumsal istikrara yönelik tehditlerini önlemek için kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturmuştur. Bu düzenlemeler, bilgiye erişim ve ifade özgürlüğünü güvence altına almayı amaçlamakta olup, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 11. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine dayanmaktadır (Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, 2000). Sosyal medya platformlarının hızlı büyümesi ve içeriklerin yayılmasının kolaylaşması, AB'yi dezenformasyona karşı daha etkin önlemler almaya yönlendirmiştir.

Dezenformasyonla mücadelede atılan ilk somut adımlardan biri, 2018 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen *Dezenformasyonda Uygulama Kuralları* (Code of Practice on Disinformation) olmuştur. Bu düzenleme, sosyal medya platformlarının siyasi reklamcılıkta şeffaflık sağlamasını, sahte hesapları kapatmasını ve dezenformasyon kaynaklarını belirlemesini amaçlayan bir özdenetim modeli sunmuştur (European Commission, 2018). Ancak, bu dönemde gönüllülük esasına dayalı bu taahhütlerin etkisiz kaldığı ve teknoloji şirketlerinin dezenformasyonu engellemede yeterince başarılı olamadığı gerekçesi ile eleştirildiği görülmektedir (Scott, 2020). Avrupa Komisyonu'nun 2018 tarihli "Çevrim içi Dezenformasyonla Mücadele Tebliği" (Tackling Online Disinformation: A European Approach), ifade özgürlüğünü koruyarak kanıta dayalı ve iş birliğine odaklı çözümler geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Aynı yıl yayımlanan "Dezenformasyona Karşı Eylem Planı" (The Action Plan Against Disinformation), dezenformasyonun tespit edilmesi, ortak yanıt mekanizmalarının geliştirilmesi, toplumsal dayanıklılığın artırılması ve özel sektörün harekete geçirilmesi gibi dört temel alanı kapsayan bir strateji ortaya koymuştur (European Commission, 2018b). Covid-19 pandemisi, dezenformasyonun halk sağlığı üzerindeki etkilerini daha da belirgin hâle getirmiş ve AB'nin dijital platformlara yönelik düzenlemelerini güçlendirme ihtiyacını artırmıştır. 2022 yılında kabul edilen *Dijital Hizmetler Yasası* (Digital Services Act), özellikle çok büyük çevrim içi platformlar (VLOP'lar) için dezenformasyonu tespit etme, yasa dışı içerikleri kaldırma ve risk değerlendirme raporları sunma gibi yükümlülükler getirmiştir. Ayrıca, kullanıcı haklarının korunması ve siyasi reklamların şeffaflığının artırılması gibi düzenlemelerle dezenformasyonun yayılmasının önlenmesi hedeflenmiştir (European Commission, 2022). Pandemi sürecinde yürütülen medya okuryazarlığı kampanyaları, toplumu dezenformasyona karşı dirençli hâle

getirme çabalarına katkıda bulunmuştur. Ancak, teknoloji şirketlerinin gö-nüllü taahhütlerinin pandeminin yarattığı dezenformasyon krizine yeterince yanıt veremediği görülmüştür (Scott, 2020). 2023 ve 2024 yıllarında yayımlanan “EEAS Yabancı Bilgi Manipülasyonu ve Müdahale Tehditleri Rapor-ları” (1st and 2nd EEAS Reports on Foreign Information Manipulation and Interference Threats), dezenformasyonun yapay zekâ destekli içerik üretimi ve çapraz platform stratejileriyle giderek daha karmaşık bir hâle geldiğini vurgulamıştır. Bu raporlar, deepfake teknolojilerinin ve sosyal medya algo-ritmalarının manipülasyonunun, dezenformasyonun etkisini artırmada oy-nadığı rolü ortaya koymuştur (EEAS, 2023). Uluslararası iş birliği, AB’nin dezenformasyonla mücadele stratejisinin temel bir unsuru hâline gelmiştir. NATO, G7 ve diğer uluslararası kuruluşlarla gerçekleştirilen ortak çalışma-lar, dezenformasyonu küresel bir tehdit olarak ele almayı kolaylaştırmış ve daha etkili yanıt mekanizmaları geliştirilmesine olanak tanımıştır. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında, dezenformasyonun uluslararası politika-daki rolü daha görünür hâle gelmiş, AB’nin stratejik iletişim mekanizmaları bu sorunu sadece bir iç tehdit olarak değil, aynı zamanda dış müdahale aracı olarak ele almıştır (European Commission, 2024). AB’nin dezenformasyon-la mücadele kapsamındaki girişimleri, dijital platformların düzenlenmesi, medya okuryazarlığı projeleri, yapay zekâ destekli çözümler ve uluslararası iş birliklerini içeren geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Ancak, dezenformasyo-nun giderek karmaşıkleşan yapısı ve yeni teknolojilerin etkisi, daha yenilikçi ve kapsamlı stratejilere duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

4. Metodoloji

Bu çalışma, Avrupa Birliği’nin dezenformasyonla mücadele politikalarını ve stratejilerini analiz etmeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlan-mıştır. Araştırma, 2018 yılından itibaren AB tarafından yayımlanan resmî belgeleri inceleyerek dezenformasyonla mücadelenin temel yaklaşımlarını ve bu alandaki dönüşümleri kapsamlı bir şekilde ele almayı hedeflemek-tedir. Çalışmada Braun ve Clarke’ın (2006) geliştirdiği indüktif tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, veride tekrar eden desenleri belirlemeyi ve bu desenleri daha geniş temalar hâlinde organize etmeyi sağ-layan esnek bir yöntemdir. Bu çalışma bağlamında tematik analiz, AB’nin dezenformasyon politikalarını ve stratejik belgelerini derinlemesine değ-erlendirmek amacıyla uygulanmıştır. Araştırmada, belgeler dijital olarak taran-

mış, OpenQDA yazılımı kullanılarak sistematik bir kodlama, kategorileştirme, temaların geliştirilmesi ve analiz süreci yürütülmüştür.

Araştırmada indüktif tematik analiz yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, araştırmamanın veri setinden doğrudan anlamlar çıkararak temalar oluşturmasını sağlamıştır. Araştırmanın veri seti, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Dış İlişkiler Servisi (EEAS) gibi AB kurumları tarafından 2018-2024 yılları arasında yayımlanan 15 resmî belgeyi içermektedir. Bu belgeler, AB'nin dezenformasyonla mücadelede geliştirdiği stratejilerin ve politika önerilerinin temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Seçilen belgeler, araştırmanın kapsamını ve derinliğini artırmak amacıyla konuyla doğrudan ilişkili olan dokümanlar arasından seçilmiştir. Veri analizi sürecinde indüktif tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, araştırma sorularını belge analizi yoluyla ele almayı ve elde edilen bulgulara dayalı temalar geliştirmeyi sağlamıştır. Analiz şu aşamalardan oluşmuştur:

Belgelerin Kodlanması: Metinler dijital ortamda detaylı olarak taranmış ve içerik analizi yazılımları kullanılarak tematik kodlama yapılmıştır.

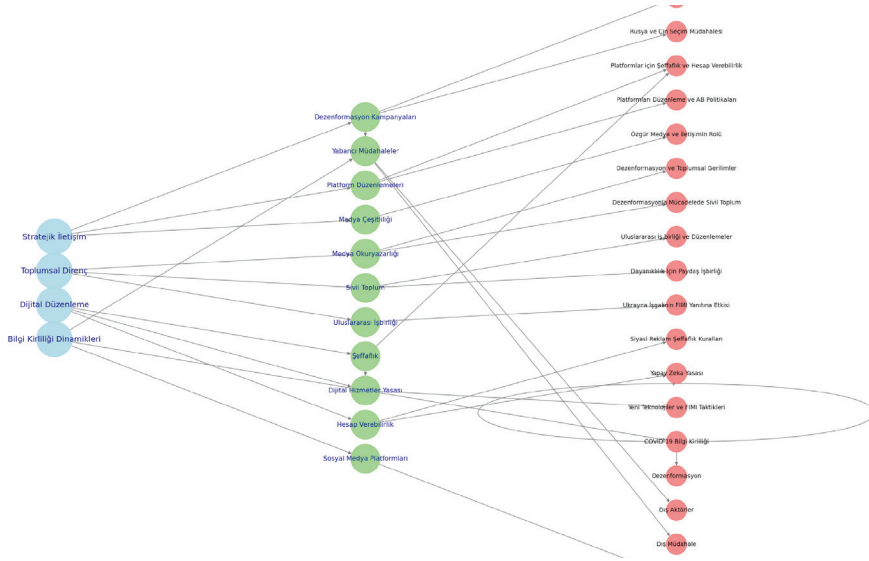
Temaların Belirlenmesi: Kodlama sonucunda belirginleşen temalar ve alt temalar analiz edilerek raporlanmıştır.

Bulgular: Bağlam içinde değerlendirilmeye ve politika belgeleri ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın Güvenilirliği: Kodlama sürecinde sistematik bir yaklaşım izlenerek ve kodlama işlemleri bağımsız olarak doğrulanarak sağlanmış ve araştırma, yalnızca AB kurumları tarafından yayımlanan resmî belgelerle sınırlandırılmıştır.

5. Bulgular

Araştırma, AB'nin dezenformasyonu önlemek ve yönetmek için benimsediği yaklaşımların yıllar içinde nasıl evrildiğini göstermektedir. İncelenen belgelerden elde edilen kodlar, kategoriler ve temalar, dezenformasyonun farklı boyutlarını yansıtan bir yapı oluşturmuştur. Bu yapı, AB'nin dezenformasyonla mücadele politikasındaki değişimleri ve önceliklerini açıklıkla ortaya koymaktadır. Bulgular, AB'nin dezenformasyonla mücadelesinde stratejik iletişim, toplumsal direnç, dijital platformların düzenlenmesi ve bilgi kirliliği gibi ana temaların ön plana çıktığını ortaya koymaktadır.

Görsel 1. Avrupa Birliği'nin Dezenformasyonla Mücadelesi Tematik Analizi

Her yılın bulguları, bağlam içinde değerlendirilmekte ve Görsel 1'de yer alan genel temalara ulaşılmaktadır. 2018 yılı, AB'nin dezenformasyonla mücadelede ilk sistematik adımları attığı, medya okuryazarlığı ve dijital platformların düzenlenmesine yönelik temellerin oluşturulduğu bir dönemi temsil etmektedir. 2019 yılı, dezenformasyona hızlı yanıt mekanizmalarının devreye alındığı ve dijital medya düzenlemelerinin güçlendiği bir dönemdir. 2020-2021 yılları, Covid-19 pandemisinin getirdiği "infodemi" tehdidine karşı, bilgi kirliliği ve dezenformasyona yönelik uluslararası iş birliği ve platform şeffaflığı girişimlerinin öne çıktığı bir zaman dilimini kapsamaktadır. 2022 yılı, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi uluslararası krizlerin etkisiyle dezenformasyonun yabancı müdahale aracı olarak kullanımına yönelik stratejik müdahalelerin ve yasal düzenlemelerin güçlendiği bir dönemdir. 2023-2024 yılları ise, yeni teknolojiler, yapay zekâ destekli dezenformasyon ve bilgi manipülasyonuna karşı uyarlanabilir ve önleyici stratejilerin benimsendiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır.

5.1. 2018: Dezenformasyonda Uygulama Kuralları ve İlk Adımlar

2018 yılı, Avrupa Birliği'nin dezenformasyonla mücadelede sistematik adımlar attığı bir başlangıç noktası olarak öne çıkmıştır. Bu yıl boyunca dezenfor-

masyon, bilgi ekosistemine müdahale, medya okuryazarlığı, birey ve toplum direnci, yasadışı içerik ve dijital platformların düzenlenmesi gibi kodlar ön plana çıkmaktadır.

Kodlar	Kategoriler	Temalar	Raporlar
Dezenformasyon	Bilgi Ekosistemine Müdahale	Dış Müdahale ve Dezenformasyon	Dezenformasyona Çok Boyutlu Bir Yaklaşım (Mart 2018)
Dış Müdahale	Birey ve Toplum Direnci	Toplumsal Direnç ve Medya Okuryazarlığı	Dezenformasyonla İlgili Uygulama Kodu (28 Haziran 2018)
Medya Okuryazarlığı	Dijital Platformların Düzenlenmesi	Dijital Ekosistemin Düzenlenmesi	Çevrim içi Dezenformasyonla Mücadele: Avrupa Yaklaşımı (5 Aralık 2018)
Yasa Dışı İçerik			Dezenformasyona Karşı Eylem Planı AB Komisyonu (5 Aralık 2018)

Tablo 1. 2018 Yılı Tematik Analizi

Bu dönemde yayımlanan “Dezenformasyona Çok Boyutlu Bir Yaklaşım” raporu, dezenformasyonu “kasıtlı olarak kamuya zarar verme veya maddi kazanç elde etme amacıyla yayılan yanlış ya da yanıltıcı bilgiler” olarak tanımlamış ve iş birliğine dayalı bir mücadele yönteminin önemine dikkat çekmiştir. Bu dönemde dezenformasyonla mücadele üç ana kategori çerçevesinde ele alınmıştır: Dış müdahale ve dezenformasyon, toplumsal direnç ve medya okuryazarlığı, dijital ekosistemin düzenlenmesi. Özellikle “Dezenformasyona Karşı Eylem Planı” raporu, dezenformasyonun tespiti, ortak yanıt verilmesi, özel sektörün mobilizasyonu ve toplumsal dayanıklılığın artırılması gibi dört temel direk etrafında bir mücadele stratejisi belirlemiştir. 2018 yılında dezenformasyonla mücadele kapsamında şeffaflık ve hesap verebilirlik, toplumsal dayanıklılık ve medya okuryazarlığı ile dijital platformların

düzenlenmesi gibi temalar ön plana çıkmıştır. “Dezenformasyonda Uygulama Kuralları,” sosyal medya platformlarının şeffaflık standartlarını artırmayı, sahte hesapların kapatılmasını ve siyasi reklamların düzenlenmesini içeren yükümlülükler getirmiştir. Bunun yanı sıra, “Çevrim içi Dezenformasyonla Mücadele: Bir Avrupa Yaklaşımı” raporu, dezenformasyonun demokratik süreçlere etkilerini azaltmak amacıyla stratejik iletişim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yine Mart 2018’de yayımlanan “Dezenformasyona Çok Boyutlu Bir Yaklaşım” raporu, ifade özgürlüğünün korunmasının ve sansüre dayalı yaklaşımlar yerine kanıta dayalı stratejilerin benimsenmesinin önemine işaret etmiştir. Bu kapsamda, medya okuryazarlığı ve bağımsız doğrulama ağlarının toplumsal dayanıklılığı artırıcı rolü vurgulanmıştır. “Dezenformasyona Karşı Eylem Planı,” Doğu Ortaklığı ve Batı Balkanlar gibi bölgelerde dezenformasyonla mücadelede EUvsDisinfo gibi girişimlerin hayati önem taşıdığını belirtmiştir. 2018 yılı, dezenformasyonla mücadelede iş birliğine dayalı, çok boyutlu ve ifade özgürlüğünü koruyan yaklaşımların temellerinin atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde geliştirilen stratejiler, sonraki yıllarda “Dijital Hizmetler Yasası” gibi daha bağlayıcı hukuki çerçevelerin oluşturulmasında kritik bir rol oynadığı görülmektedir.

5.2. 2019: Hızlı Uyarı Sistemi ve Dezenformasyona Karşı Eylem Planı

2019 yılı, Avrupa Birliği’nin dezenformasyonla mücadele politikalarının daha kurumsal bir yapıya kavuştuğu ve çeşitli stratejik araçlarla desteklendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde dezenformasyonla mücadelede belirleyici olan kodlar arasında hızlı uyarı sistemi, stratejik iletişim, medya çeşitliliği, platformların hesap verebilirliği ve dezenformasyona erken müdahale yer almıştır. Bu kodlar, AB’nin dezenformasyon tehdidini ele alma yöntemlerinin çok yönlülüğünü yansıtmaktadır. Dezenformasyonla mücadele kapsamında öne çıkan kategoriler ise; dış müdahaleler ve stratejik iletişim, medya ekosisteminin güçlendirilmesi ve dijital platformların düzenlenmesidir. Bu kapsamda, AB tarafından yayımlanan “Dezenformasyona Karşı Eylem Planının Uygulanmasına Dair Ortak Rapor,” dezenformasyonu tespit etme, müdahale etme ve demokratik süreçlerin korunması açısından bu kategorilerin önemini vurgulamaktadır. AB’nin dezenformasyona yönelik çabaları, şeffaflık ve hesap verebilirlik, medya dayanıklılığı ve çeşitliliği ile dijital platformların düzenlenmesi gibi temalar etrafında şekillenmektedir.

Kodlar	Kategoriler	Temalar	Raporlar
Hızlı Uyarı Sistemi	Dezenformasyona Erken Müdahale	Dezenformasyonla Stratejik Mücadele	Dezenformasyona Karşı Eylem Planının Uygulanmasına Dair Ortak Rapor (14 Haziran 2019)
Stratejik İletişim	Medya Ekosisteminin Güçlendirilmesi	Medya Dayanıklılığı ve Çeşitliliği	
Medya Çeşitliliği	Dijital Platformların Düzenlenmesi	Dijital Platformların Düzenlenmesi	
Platformların Hesap Verebilirliği			

Tablo 2. 2019 Yılı Tematik Analizi

Bu bağlamda, 2019 yılında uygulamaya alınan *Hızlı Uyarı Sistemi*, dezenformasyon kampanyalarının tespiti, analizi ve AB ülkeleri arasında koordinasyonun sağlanması için bir araç olarak devreye sokulmuştur. Bu sistem, dezenformasyonun etkilerinin azaltılmasında önemli bir rol oynamıştır.

2019 yılı boyunca AB'nin dezenformasyon stratejileri, Stratejik İletişim Görev Güçleri tarafından desteklenmiştir. "Dezenformasyona Karşı Eylem Planının Uygulanmasına Dair Ortak Rapor," bu görev güçlerinin dezenformasyona karşı alınan önlemlerin etkinliğini artırdığını ve Hızlı Uyarı Sistemi'nin işlevselliğini ortaya koymuştur. Ayrıca, "Dezenformasyonda Uygulama Kuralları" kapsamında sosyal medya platformlarının siyasi reklamların şeffaflığını artırma, sahte hesapları kapatma ve dezenformasyonun erişimini sınırlama gibi taahhütleri yerine getirdiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, raporda platformların kendi kendini düzenleme çabalarının yetersiz olduğu ve daha kapsamlı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Buradan hareketle 2019 yılının, dezenformasyon kampanyalarının doğasının değişimine de dikkat çektiği görülmektedir. Daha küçük ölçekli ancak tespit edilmesi zor operasyonlar, AB'nin müdahale stratejilerinin daha esnek ve yenilikçi olmasını gerektirmiştir. Rusya ve Çin gibi dış aktörlerin demokratik süreçleri zayıflatmayı hedefleyen dezenformasyon faaliyetleri ise sosyal

medya platformları üzerinden hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu durum, AB'nin demokratik süreçleri korumak ve dezenformasyonun etkilerini azaltmak amacıyla daha kapsamlı bir iş birliği ve düzenleme ihtiyacını ortaya koymuştur. Sonuç olarak 2019 yılı AB'nin dezenformasyona karşı çok boyutlu bir yaklaşım benimseyerek hızlı uyarı sistemlerini devreye aldığı, dijital platform düzenlemelerini geliştirdiği ve toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik çabalarını yoğunlaştırdığı bir yıl olmuştur.

5.3. 2020-2021: Kovid-19 ve İnfodemiyle Mücadele

Kovid-19 pandemisi, dezenformasyonun toplumsal ve demokratik etkilerini daha belirgin hâle getirmiş ve Avrupa Birliği'ni dezenformasyona karşı daha kapsamlı stratejiler geliştirmeye yönlendirmiştir. Pandemi döneminde öne çıkan kodlar arasında Kovid-19 bilgi kirliliği, dezenformasyon kampanyaları, yabancı müdahaleler, platformlar için şeffaflık ve hesap verebilirlik, dezenformasyonun yayılmasında çevrim içi platformların rolü ve uluslararası iş birliği yer almıştır. Bu kodlar, dezenformasyonun pandemiye özgü boyutlarını ve AB'nin bu sorunlarla başa çıkma yöntemlerini yansıtmaktadır. Bu süreçte öne çıkan kategoriler ise dezenformasyon ve toplumsal gerilimler, dijital platformların düzenlenmesi, toplumsal direnç ve uluslararası iş birliği olmuştur.

Kodlar	Kategoriler	Temalar	Raporlar
Kovid-19 Bilgi Kirliliği Dezenformasyon Kampanyaları Dezenformasyon ve Toplumsal Gerilimler Yabancı Müdahaleler ve Dezenformasyon Kampanyaları Devlet Destekli Dezenformasyon Kampanyaları Platformlar için Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Platformları Düzenleme ve AB Politikaları Dezenformasyonun Yayılmasında Çevrim İçi Platformlar Özgür Medya ve İletişimin Rolü Dezenformasyonla Mücadelede Sivil Toplum Uluslararası İşbirliği ve Düzenlemeler	Dezenformasyona Erken Müdahale Medya Ekosisteminin Güçlendirilmesi Dijital Platformların Düzenlenmesi	Dezenformasyonla Stratejik Mücadele Medya Dayanıklılığı ve Çeşitliliği Dijital Platformların Düzenlenmesi	Dezenformasyona Karşı Eylem Planının Uygulanmasına Dair Ortak Rapor (14 Haziran 2019)

Tablo 3. 2020-2021 Yılları Tematik Analizi

“Kovid-19 Dezenformasyonu ile Mücadele-Gerçekleri Doğru Bir Şekilde Ele Alma” raporu, pandeminin bilgi kirliliği sorununu küresel bir kriz hâline getirdiğini ve dezenformasyonun halk sağlığına, demokratik süreçlere ve kamu güvenine yönelik ciddi tehditler oluşturduğunu vurgulamıştır. Pandemiyle birlikte şeffaflık ve hesap verebilirlik, medya dayanıklılığı, uluslararası iş birliği ve stratejik iletişim gibi temalar ön plana çıkmıştır. AB, dezenformasyona karşı teknolojik çözümleri ve medya okuryazarlığını güçlendirme stratejilerini uygulamaya koymuştur. Sosyal medya platformları, zararlı içeriklerin kaldırılması ve güvenilir bilgilerin önceliklendirilmesi konusunda şeffaflık önlemleri almaya teşvik edilmiştir. Vatandaşların dezenformasyonu tanıma ve doğrulama becerilerini artırmak için medya okuryazarlığı kampanyaları yürütülmüştür. Aynı zamanda, DSÖ ve G7 gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılmış ve dezenformasyona karşı küresel koordinasyon sağlanmaya çalışılmıştır.

Nisan 2021’de yayımlanan “Dezenformasyon ve Propaganda: Hukukun Üstünlüğü ve Demokratik Süreçlerin İşleyişi Üzerine Etkisi” başlıklı rapor, dezenformasyonun giderek daha karmaşık hâle geldiğini ve yapay zekâ destekli içeriklerin bu kampanyaların etkisini artırdığını ortaya koymuştur. Bu raporda, dezenformasyonun sosyal çatışmaları derinleştirdiği, demokratik kurumlara güveni sarstığı ve kamuoyunu kutuplaştırdığı belirtilmiştir. Ayrıca, AB’nin Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act) ile dijital platformlara yönelik düzenlemeleri genişlettiği ve dezenformasyonun yayılımını engellemeye yönelik adımlar attığı ifade edilmiştir.

Bu dönemde devlet destekli dezenformasyon kampanyaları, AB ülkelerindeki demokratik süreçlere ciddi tehditler oluşturmuş ve uluslararası iş birliklerinin artırılmasının önemi vurgulanmıştır. Bağımsız doğrulama ağları ve medya okuryazarlığı programları, dezenformasyonun etkilerini azaltma ve toplumsal dayanıklılığı artırma açısından kritik bir rol oynamıştır.

2020-2021 dönemi, dezenformasyonun yalnızca bir bilgi kirliliği unsuru olarak değil, aynı zamanda demokratik istikrarı tehdit eden bir araç olarak ele alındığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte AB, düzenleyici çerçeveler, teknolojik yenilikler ve uluslararası iş birlikleriyle dezenformasyona karşı mücadele ederken, ifade özgürlüğü ve düzenleme arasındaki hassas dengeyi koruma çabalarını sürdürmüştür.

5.4. 2022: Rusya-Ukrayna Savaşı ve Yabancı M¼dahaleler

2022 yılı, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle birlikte dezenformasyonun uluslararası krizlerdeki stratejik öneminin daha belirgin hâle geldiği bir dönem olmuştur. Avrupa Birliği, dezenformasyonu yalnızca bir bilgi kirliliği sorunu olarak değil, aynı zamanda yabancı m¼dahalelerin güçlü bir aracı olarak değerlendirmiş ve stratejik yanıtlarını bu çerçevede geliştirmiştir. Bu bağlamda, dezenformasyonla m¼cadelede öne çıkan kodlar arasında Ukrayna işgalinin dezenformasyona etkisi, stratejik iletişim, dış m¼dahale, yasadışı içerik, dijital platformların düzenlenmesi ve bilgi manip¼lasyonu yer almıştır. Dezenformasyonla m¼cadelede kullanılan temel kategoriler, dış m¼dahaleler ve stratejik iletişim, demokratik süreçlerin korunması ve dijital platformların düzenlenmesi olmuştur. 8 Şubat 2022 tarihinde yayımlanan "Avrupa Birliği'nde Tüm Demokratik Süreçlere Yabancı M¼dahale, Dezenformasyon Dahil" başlıklı rapor, Rusya ve Çin gibi devlet ve devlet dışı aktörlerin Avrupa demokrasisini istikrarsızlaştırmaya yönelik bilgi manip¼lasyonu taktiklerini detaylandırmıştır. Bu girişimlerin, AB'nin temel değerlerine yönelik bir tehdit oluşturduğu ve demokrasiye zarar verdiği vurgulanmıştır. Bu dönemde dezenformasyonla m¼cadele stratejileri, şeffaflık ve hesap verebilirlik, medya okuryazarlığı ve demokratik süreçlerin korunması temaları etrafında şekillenmiştir.

Kodlar	Kategoriler	Temalar	Raporlar
Ukrayna İşgalinin FIMI Yanıtına Etkisi	Ukrayna Krizi ve Bilgi Savaşı	Bilgi Manipülasyonu ve Stratejik İletişim	Avrupa Birliği'nde Tüm Demokratik Süreçlere Yabancı Müdahalesi, Dezenformasyon Dâhil (2020/2268(INİ)) (8 Şubat 2022)
Stratejik İletişim	Demokratik Süreçlere Müdahale	Demokratik Süreçlerin Ko- runması	Dezenformasyonla İlgili Güçlendirilmiş Uygulama Kodu (2022)
Dış Müdahale	Dijital Platformların Düzenlenmesi	Dijital Platformların Düzenlenmesi	Stratejik İletişim, Görev Güçleri ve Bilgi Analizi (STRAT.2) Faaliyet Raporu (2022)
Demokrasi			AB Dijital Hizmetler Yasası (27 Ekim 2022)
Yasa Dışı İçerik			
Dijital Servis Yasası			

Tablo 4. 2022 Yılı Tematik Analizi

AB, dezenformasyonun etkilerini sınırlandırmak amacıyla platform düzenlemelerine öncelik vermiştir. “Dezenformasyonla İlgili Güçlendirilmiş Uygulama Kodu” (2022), sosyal medya platformlarının siyasi reklamların şeffaflığını artırması, dezenformasyon içeriği üreten kaynaklara finansman sağlanması engellemesi ve kullanıcıları medya okuryazarlığını artıracak araçlarla desteklemesi gerektiğini belirtmiştir.

2022 yılına ilişkin yayımlanan “Stratejik İletişim, Görev Güçleri ve Bilgi Analizi (STRAT.2) Faaliyet Raporu,” Rusya’nın Ukrayna işgalini desteklemek ve meşrulaştırmak amacıyla Kremlin destekli dezenformasyon kampanyalarına dikkat çekmiştir. Ayrıca, Çin’in kendi propagandasını küresel medya etkisiyle yayma çabalarına da vurgu yapılmıştır. Bu dönemde AB, *FIMI Toolbox* ve *Hızlı Uyarı Sistemi* gibi araçları güçlendirerek dezenformasyona karşı daha sistematik ve koordineli yanıtlar geliştirmiştir. Ukrayna ve Moldova gibi ülkelerde bağımsız medya kuruluşlarını destekleyen projeler hayata geçirilmiş ve bu bölgelerde dezenformasyona karşı direnç artırılmaya çalışılmıştır. 27 Ekim 2022 tarihinde yürürlüğe giren *AB Dijital Hizmetler Yasası* (Digital Servi-

ces Act), büyük çevrim içi platformlar (VLOPs) üzerinde kapsamlı düzenlemeler getirerek dezenformasyonun yayılımını sınırlandırmayı amaçlamıştır. Yasa kapsamında içerik moderasyonu, sistemik risk değerlendirme, şeffaflık raporlaması ve yasa dışı içeriklerin hızlıca kaldırılması zorunlu hâle getirilmiştir. Bu önlemler, dezenformasyonun etkisini azaltmak ve dijital ekosistemi daha güvenilir hâle getirmek için uygulanmıştır.

2022 yılı, dezenformasyonun uluslararası politikadaki etkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı, dezenformasyonun yalnızca bir iç tehdit değil, aynı zamanda dış müdahalelerin bir aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu dönemde AB, medya okuryazarlığı kampanyaları, dijital platform düzenlemeleri ve uluslararası iş birlikleri gibi stratejilerle toplumsal direnç oluşturmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte, teknolojik yenilikler ve yeni düzenlemeler, dezenformasyonla mücadelede kilit unsurlar olmaya devam etmiştir. AB'nin bu alandaki çabaları, demokrasiye yönelik tehditleri azaltmak ve bilgi manipülasyonu kaynaklı riskleri sınırlamayı hedeflemektedir.

5.5. 2023-2024: Geleceğe Yönelik Stratejiler

2023-2024 yılları arasında Avrupa Birliği'nin dezenformasyonla mücadele stratejileri, dijital düzenlemeler, toplumsal dayanıklılık ve uluslararası iş birliği temaları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu dönemde dezenformasyon, yalnızca bir bilgi kirliliği unsuru değil, aynı zamanda demokratik değerleri hedef alan karmaşık bir tehdit olarak ele alınmıştır. Öne çıkan kodlar arasında dış aktörler, dezenformasyon, Rusya ve Çin'in seçim müdahaleleri, yapay zekâ yasası, siyasi reklam şeffaflık kuralları, uyarlanabilir yanıt çerçeveleri ve uzun vadeli önleyici stratejilere çağrı yer almıştır. Dezenformasyonla mücadelede kullanılan temel kategoriler ise, dış müdahaleler ve bilgi manipülasyonu, demokratik süreçlerin korunması, dijital platformların düzenlenmesi ve stratejik dayanıklılık olmuştur.

Kodlar	Kategoriler	Temalar	Raporlar
Dış Aktörler			
Dezenformasyon			
Rusya ve Çin Seçim Müdahalesi			
FIMI'nin Tanımı			1. EEAS Raporu: Yabancı Bilgi Manipülasyonu ve Müdahalesi Tehditleri (Şubat 2023 EEAS)
Dijital Hizmetler Yasası			
Yapay Zekâ Yasası	Dış Aktörler ve Bilgi Manipülasyonu		Avrupa Birliği'nde Tüm Demokratik Süreçlere Yabancı Müdahalesi, Dezenformasyon Dahil (2022/2075(INI)) (15 Mayıs 2023)
Yeni Teknolojiler ve FIMI Taktikleri	Yeni Teknolojiler ve Dijital Düzenlemeler	Dış Müdahaleler ve Dezenformasyon	
Siyasi Reklam Şeffaflık Kuralları	Uyarlanabilir ve Önleyici Çerçeveler	Dijital Düzenlemeler ve Teknolojiler	2. EEAS Raporu: Yabancı Bilgi Manipülasyonu ve Müdahalesi Tehditleri (Ocak 2024)
Uyarlanabilir Yanıt Çerçevesi	Bilgi Manipülasyonunun Hedefleri ve Dayanıklılık	Stratejik Müdahale ve Dayanıklılık	Yabancı Müdahale: Parlamento'nun AB Demokrasiye Yönelik Tehditle Mücadele Yöntemleri (16 Mayıs 2024)
Uzun Vadeli Önleyici Stratejilere Çağrı			
Entegre Önleyici ve Uyarlanabilir Önlemler			
FIMI'nin Birincil Hedefi Olarak Ukrayna			
Kritik Olaylar ve FIMI			
Dayanıklılık İçin Paydaş İş birliği			

Tablo 5. 2023-2024 Yılları Tematik Analizi

Bu dönemde öne çıkan temalardan biri şeffaflık ve hesap verebilirlik olmuştur. *AB Dijital Hizmetler Yasası* (27 Ekim 2022), çevrim içi platformların içerik denetimi, risk değerlendirmesi ve yasa dışı içeriklerin kaldırılması gibi yükümlülüklerini güçlendirmiştir. Bu düzenlemeler, dezenformasyonun dijital ortamlardaki etkisini azaltmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda, siyasi reklamların şeffaflığını artırmak ve dezenformasyon içeriklerinin finansmanını engellemek için platformlara yeni kurallar getirilmiştir.

Bir diğer önemli tema medya okuryazarlığı ve toplumsal dayanıklılık olmuştur. "Avrupa Birliği'nde Tüm Demokratik Süreçlere Yabancı Müdahalesi, Dezenformasyon Dahil" (15 Mayıs 2023) başlıklı rapor, medya okuryazarlığının bireylerin dezenformasyonu tanıma becerilerini geliştirmede kritik bir rol oynadığını vurgulamıştır. AB, bu bağlamda medya okuryazarlığı girişimlerini artırarak vatandaşların doğru bilgiye erişimini kolaylaştırmayı ve toplumsal dayanıklılığı güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Yeni teknolojiler ve bilgi manipülasyonu, 2023-2024 döneminde AB'nin dezenformasyonla mücadele stratejilerinde öne çıkan bir diğer tema olmuştur. "1. AB Dış İlişkiler Servisi Raporu" (Şubat 2023) ve "2. AB Dış İlişkiler Servisi Raporu" (Ocak 2024), yapay zekâ destekli içeriklerin ve deepfake teknolojilerinin dezenformasyon kampanyalarının etkinliğini artırdığına dikkat çekmiştir. Bu teknolojiler, dezenformasyon kampanyalarının daha sofistike hâle gelmesine ve tespit edilmelerinin zorlaşmasına yol açmıştır.

Uluslararası iş birliği ve koordinasyon, AB'nin dezenformasyona karşı mücadelede önemli bir stratejik öncelik olarak öne çıkmıştır. "Yabancı Müdahale: Parlamentonun AB Demokrasisine Yönelik Tehditler Mücadele Yöntemleri" (16 Mayıs 2024) başlıklı rapor, NATO ve G7 gibi uluslararası aktörlerle iş birliğinin önemini vurgulamıştır. Özellikle 2024 Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesinde, dezenformasyonun seçim süreçlerini manipüle etmesini engellemek amacıyla uluslararası iş birlikleri güçlendirilmiş ve yeni politikalar uygulanmıştır.

Son olarak uyarlanabilir ve önleyici çerçeveler, AB'nin dezenformasyonla mücadele stratejilerinde kilit bir tema olmuştur. Dezenformasyon kampanyalarının giderek karmaşık hâle gelmesi, AB'nin bu alandaki yanıtlarını daha esnek ve yenilikçi hâle getirme gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda, "Uyarlanabilir Yanıt Çerçevesi" ve "Entegre Önleyici Stratejiler" gibi yakla-

şımlar, demokratik süreçlerin güvenliğini sağlamayı ve dezenformasyonun etkisini azaltmayı hedeflemiştir.

2023-2024 dönemi, AB'nin dezenformasyonla mücadelede çok boyutlu ve yenilikçi stratejiler geliştirdiği, dijital düzenlemeler ve toplumsal dayanıklılık açısından önemli bir aşamayı temsil etmektedir. Bu dönemde, uluslararası iş birlikleri ve yeni teknolojilere yönelik düzenlemeler, dezenformasyon kampanyalarının etkisini sınırlamada kritik bir rol oynamıştır.

6. Tartışma

Araştırma, Avrupa Birliği'nin dezenformasyonu önlemek ve yönetmek için benimsediği stratejik yaklaşımların 2018-2024 yılları arasındaki dönüşümünü ortaya koymaktadır. İncelenen belgelerden elde edilen kodlar, kategoriler ve temalar, dezenformasyonun farklı boyutlarını yansıtan bir yapı oluşturmuştur. Bulgular, AB'nin dezenformasyonla mücadelesinde stratejik iletişim, toplumsal direnç, dijital platformların düzenlenmesi ve bilgi kirliliği gibi ana temaların ön plana çıktığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte başlangıçta genel çerçevede ele alınan dezenformasyon sorunu, giderek daha karmaşık bir yapıya bürünmüş ve demokratik süreçleri, toplumsal uyumu ve uluslararası ilişkileri hedef alan sistematik bir araç hâline gelmiştir. Özellikle dış aktörlerin, örneğin Rusya ve Çin'in, dezenformasyon kampanyaları, AB'nin stratejilerinin kapsamını genişletmiş ve uluslararası iş birliği mekanizmalarını güçlendirme gerekliliğini ortaya koymuştur. Tematik analiz sonuçları, AB'nin dezenformasyonla mücadelede medya okuryazarlığı girişimlerinden dijital platform düzenlemelerine kadar geniş bir yelpazede politika ve uygulama geliştirdiğini göstermektedir. Bu süreçte dezenformasyonun yalnızca bilgi kirliliği olmadığı, aynı zamanda demokratik değerlere ve toplumsal güvenliğe yönelik bir tehdit oluşturduğu daha net bir şekilde anlaşılmıştır. Özellikle 2022 yılı, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın dezenformasyonun uluslararası politikadaki rolünü daha belirgin hâle getirdiği bir dönem olarak dikkat çekmiştir. AB, bu dönemde "Hızlı Uyarı Sistemi" ve "EUvsDisinfo Girişim" gibi araçlarla dezenformasyonun etkilerini sınırlamaya çalışmış, stratejik iletişim mekanizmalarını güçlendirmiştir. AB'nin medya okuryazarlığı kampanyaları, bireylerin dezenformasyonu tanıma ve eleştirel değerlendirme becerilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu çabalar, bireysel direnç kazandırmanın yanı sıra toplumsal dayanıklılığı artırmayı amaçlamıştır. Dijital platformlar üzerindeki düzenlemeler de dezenformasyonun yayılmasını sınır-

lama çabalarını desteklemiştir. Dijital Hizmetler Yasası, özellikle çok büyük çevrim içi platformların (VLOP'lar) daha fazla hesap verebilirlik yükümlülüğü altına girmesini sağlamış ve bu platformların risk yönetimi uygulamalarını geliştirmiştir. Ancak, dezenformasyon kampanyalarının karmaşıklığı artmış, yapay zekâ destekli içeriklerin ve sentetik medya araçlarının kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler, AB'nin mevcut stratejilerinin yeterliliğini sorgulamakta ve yenilikçi çözümler geliştirme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Dezenformasyonun evrilen doğası, AB'nin daha esnek, uyarlanabilir ve ileriye dönük stratejiler benimsemesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası iş birliklerinin daha etkin hâle getirilmesi ve teknolojik yeniliklerin denetim altına alınması gerekliliği önem kazanmaktadır.

7. Sonuç

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin dezenformasyonla mücadele stratejilerinin dönüşümünü analiz ederek, AB'nin bu alandaki politika ve uygulamalarının zaman içinde nasıl bir değişim geçirdiğini ortaya koymuştur. Araştırma, AB'nin başlangıçta medya okuryazarlığı ve toplumsal direnç gibi bireysel farkındalık temelli yaklaşımlara odaklandığını, zamanla dijital platformların düzenlenmesi, stratejik iletişim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve uluslararası iş birliklerinin artırılması gibi daha yapısal ve çok boyutlu stratejilere yöneldiğini göstermektedir. Özellikle Kovid-19 pandemisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı gibi krizler, dezenformasyonun yalnızca bilgi kirliliği değil, aynı zamanda stratejik bir tehdit olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymuş ve AB'nin bu alandaki politikalarını daha sistematik ve krizlere duyarlı hâle getirmiştir. Bu bağlamda, Dijital Hizmetler Yasası ve EUvsDisinfo gibi girişimler, dezenformasyonla mücadelede önemli araçlar olarak öne çıkmıştır.

Mevcut literatürde, AB'nin dezenformasyonla mücadele stratejilerinin genellikle medya okuryazarlığı, sosyal medya algoritmalarının rolü, stratejik iletişim ve uluslararası iş birlikleri gibi başlıklarda ele alındığı görülmektedir. Birçok çalışma, dezenformasyonun etkilerini belirli krizler, dijital araçlar veya kısa vadeli stratejiler üzerinden ele alırken, bu araştırma AB raporlarının tematik analizi yoluyla dezenformasyonla mücadelenin uzun vadeli stratejik dönüşümünü tarihsel ve bütüncül bir perspektifle incelemiştir. Araştırmanın bulguları, AB'nin dezenformasyonla mücadelesinde stratejik iletişim, toplumsal direnç, dijital platformların düzenlenmesi ve bilgi kirliliği gibi ana temaların öne çıktığını ortaya koymaktadır. Bu temalar, AB'nin dezen-

formasyon stratejilerinin kurumsallaşarak daha sistematik, çok boyutlu ve krizlere karşı duyarlı hâle geldiğini göstermektedir. Sonuç olarak AB'nin dezenformasyonla mücadelesi, medya okuryazarlığının güçlendirilmesi, dijital platformların daha şeffaf hâle getirilmesi ve uluslararası iş birliklerinin artırılması gibi unsurlar etrafında şekillenmiştir. Bu süreç, AB'nin ifade özgürlüğünü koruma, demokratik değerleri savunma ve toplumsal dayanıklılığı artırma hedeflerini bir araya getiren kapsamlı bir stratejik çerçeve oluşturduğunu göstermektedir. Gelecekte, teknolojik yeniliklerin denetlenmesi ve krizlere uyum sağlayabilen esnek politikaların geliştirilmesi, dezenformasyonla mücadelenin sürdürülebilirliği açısından kritik bir gereklilik olmaya devam etmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar Makaleye % 50 (1. Yazar), % 50 (2. Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.
- Aïmeur, E., Amri, S., & Brassard, G. (2023). Fake news, disinformation and misinformation in social media: a review. *Social Network Analysis and Mining*, 13(1), 28. <https://doi.org/10.1007/s13278-023-01028-5>
- Avrupa Komisyonu. (2018). Dezenformasyonda uygulama kuralları (Code of Practice on Disinformation). Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>
- Avrupa Komisyonu. (2018a). A multi-dimensional approach to disinformation. Retrieved from http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=50271
- Avrupa Komisyonu. (2018b). Tackling online disinformation: A European approach. Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-online-disinformation-european-approach>
- Avrupa Komisyonu. (2018c). Action Plan Against Disinformation. Retrieved from https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=54454
- Avrupa Komisyonu. (2020). Tackling Kovid-19 disinformation: Getting the facts right. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0008&from=EN>

- Avrupa Komisyonu. (2022). Digital Services Act. Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-services-act>
- Avrupa Komisyonu. (2023). Strengthened Code of Practice on Disinformation. Retrieved from <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/strengthened-code-practice-disinformation>
- Avrupa Komisyonu. (2024). Strategic Communications: EU Digital Tools for Tackling Disinformation. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi. (2000). Directive on electronic commerce. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0031>
- Bayraklı, E., & Filiz, Ş. (2020). Avrupa Birliği'nin yalan haber ve dezenformasyonla mücadele stratejisi. SETA Analiz (327). SETA Vakfı. <https://www.setav.org/assets/uploads/2020/07/A327.pdf>
- Berrondo-Otermin, M., & Sarasa-Cabezuelo, A. (2023). Application of Artificial Intelligence Techniques to Detect Fake News: A Review. *Electronics*, 12(24), 5041. <https://doi.org/10.3390/electronics12245041>
- Bontridder, N., & Pouillet, Y. (2021). The role of artificial intelligence in disinformation. *Data & Policy*, 3, e32. <https://doi.org/10.1017/dap.2021.20>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chen, G., Ciuccarelli, P., & Colombo, S. (2022). VisualBubble: Exploring how reflection-oriented user experiences affect users' awareness of their exposure to misinformation on social media. In *Proceedings of the 2022 ACM CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. <https://www.academia.edu/download/98331761/34911101.pdf>
- Chowdhary, K.R. (2020). Natural Language Processing. In: *Fundamentals of Artificial Intelligence*. Springer, New Delhi. https://doi.org/10.1007/978-81-322-3972-7_19
- Choraś, M., Demestichas, K., Giełczyk, A., & Herrero, Á. (2021). Advanced Machine Learning techniques for fake news (online disinformation) detection: A systematic mapping study. *Information Processing & Management*, 58(6), 102725. <https://doi.org/10.1016/j.asoc.2020.107050>
- Cinelli, M., De Francisci Morales, G., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W., & Starnini, M. (2021). The echo chamber effect on social media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(9), e2023301118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>
- Council of Europe. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Retrieved from <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>
- Dame Adjin-Tettey, T. (2022). Combating fake news, disinformation, and misinformation: Experimental evidence for media literacy education. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23311983.2022.2037229>

- Datzer, V., & Lonardo, L. (2022). Genesis and evolution of EU anti disinformation policy: Entrepreneurship and political opportunism in the regulation of digital technology. *Journal of European Public Policy*, 45(5). https://app.scholarai.io/paper?paper_id=SS_ID:5510e58f6a4c3b94a85f0c659c-55b24f4768d3c5
- De Boer, L. (2023). Disinformation in a time of war: A critical discourse analysis of Russian disinformation strategies during the Russo-Ukrainian War of 2022. *DIVA Portal*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1765671/FULLTEXT01.pdf>
- Devarajan, G. G., Nagarajan, S. M., Amanullah, S. I., Mary, S. A., & Bashir, A. K. (2023). AI-assisted deep NLP-based approach for prediction of fake news from social media users. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*, 11, 4975–4985. <https://doi.org/10.1109/TCSS.2023.3259480>
- EEAS. (2018). Questions and answers about the East StratCom Task Force. Retrieved from <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquartershomepage/2116/-questions-and-answers-about-the-east>
- EEAS. (2019). Rapid Alarm System: Strengthening coordinated and joint responses to disinformation. Retrieved from https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf
- EEAS. (2023). 1st EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. Retrieved from <https://www.eeas.europa.eu>
- EEAS. (2024). 2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. Retrieved from <https://www.eeas.europa.eu>
- Gonchar, V., & Martyniuk, K. (2019). Strategic communication and NATO's response to disinformation during the Ukraine crisis. *Journal of International Relations*, 23(1), 45–61.
- Hajli, N., Saeed, U., Tajvidi, M. and Shirazi, F. (2022), Social Bots and the Spread of Disinformation in Social Media: The Challenges of Artificial Intelligence. *Brit J Manage*, 33: 1238-1253. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12554>
- Jones-Jang, S. M., Mortensen, T., & Liu, J. (2021). Does Media Literacy Help Identification of Fake News? Information Literacy Helps, but Other Literacies Don't. *American Behavioral Scientist*, 65(2), 371-388. <https://doi.org/10.1177/0002764219869406>
- Khanzode, K. A., & Sarode, R. D. (2020). Advantages and disadvantages of artificial intelligence and machine learning: A literature review. *International Journal of Library & Information Science*, 9(1), 30–36. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/GV5T4>
- Madhan, A., Sreeja, G. G., Gokul, K., Haribabu, T., & Kumar, S. V. (2024). Harnessing AI and DS for fake news detection and prevention. 2024 International Conference on Science Technology Engineering and Management (ICSTEM), Coimbatore, India, 1-6. <https://doi.org/10.1109/ICSTEM61137.2024.10560849>

- Malhotra, P., Zhong, R., & Kuan, V. (2023). User experiences and needs when responding to misinformation on social media. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*. DOI: <https://doi.org/10.37016/mr-2020-129>
- Mitchell, T. M. (1997). *Machine learning* (Vol. 1, No. 9). New York: McGraw-hill.
- Nadkarni, P. M., Ohno-Machado, L., & Chapman, W. W. (2011). Natural language processing: an introduction. *Journal of the American Medical Informatics Association : JAMIA*, 18(5), 544–551. <https://doi.org/10.1136/ami-ajnl-2011-000464>
- Ozbay, F. A., & Alatas, B. (2020). Fake news detection within online social media using supervised artificial intelligence algorithms. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 540, 123174. <https://doi.org/10.1016/j.physa.2019.123174>
- Poleac, G., & Gherguț-Babii, A.-N. (2024). How social media algorithms influence the way users decide – Perspectives of social media users and practitioners. *Technium Social Sciences Journal*, 57(1), 69–81. <https://doi.org/10.47577/tssj.v57i1.10955>
- Russell, S. J., & Norvig, P. (2016). *Artificial intelligence: A modern approach* (3rd ed.). Pearson.
- Sádaba, C., & Salaverría, R. (2022). Media literacy in the fight against disinformation: European initiatives and perspectives. *European Journal of Communication*, 37(4), 381–400. <https://doi.org/10.4185/RLCS-2023-1552>
- Saharrudin, N. M., et al. (2023). Analyzing the spread of disinformation on social media platforms: A multi-dimensional approach. *Social Media Studies*, 12(1), 55–72. <https://doi.org/10.1080/20445911.2023.1234567>
- Scott, M. (2020). Russia and China push 'fake news' aimed at weakening Europe: Report. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/russia-and-china-push-fake-news-aimed-at-weakening-europe-report/>
- hzad, K., & Khan, S. A. (2024). Relationship between new media literacy (NML) and web-based fake news epidemic control: a systematic literature review. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/gkmc-08-2022-0197/full/html>
- Stanton, T. (2019). Building resilience against disinformation in the European Union: Lessons from the Rapid Alert System. *European Policy Review*, 25(2), 155–172.
- Tandoc, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2017). Defining 'fake news': A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- Vaccari, C., & Chadwick, A. (2020). Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News. *Social Media + Society*, 6(1). <https://doi.org/10.1177/2056305120903408>

- Wardle, C., & Derakhn, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe Report. <https://rm.coe.int/information-disorder-report-november-2017/1680764666>
- Wei, L., Gong, J., Xu, J., Abidin, N. E. Z., & Apuke, O. D. (2023). Do social media literacy skills help in combating fake news spread? Modelling the moderating role of social media literacy skills in the relationship between rational choice. <https://doi.org/10.1016/j.jtele.2022.101910>
- WHO. (2020). Novel coronavirus (2019-nCoV) situation reports. Retrieved from <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200202-sitrep-13-ncov-v3.pdf>
- Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The Lancet*, 395(10225), 676. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30461-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30461-X)
- Zeng, J., & Schäfer, M. S. (2021). Conceptualizing 'fake news' in the digital age. *New Media & Society*, 23(1), 41–58. <https://doi.org/10.1177/1461444820946450>

